

KUBIČKA JIŘÍ:

Tradice je jako kotva, ale loď nemá jen stát v přístavu

Souhrn:

Terapeut Jiří Kubička vstupuje do polemiky o pojem tradiční rodiny. Pojem není mrtvý, záleží jen na tom, jak jej chápeme. Patriarchální rodina je na ústupu hlavně proto, že už vyhovuje pouze mužům, zatímco ženy a děti se dívají dál.

S obhájcí i kritiky „tradiční rodiny“ se roztrhl pytel. Většinou ale není jasné, co se tradiční rodinou míní, ani zda jednotliví diskutéři mají na mysli to samé.

To byl jeden z důvodů, proč jsem jako téma pro tradiční Den rodinné terapie navrhl téma, které je i názvem tohoto článku – „Rodinné tradice a tradiční rodina“. Konal se 3. prosince 2015 v Lékařském domě.

V prvním odstavci programu píšu: „O tradiční rodině či jejím rozpadu se mluví jak v širší veřejnosti, tak v kruzích rodinných terapeutů. Co to ale je? Kdesi jsem četl ‚rozpad tradiční rodiny v druhé polovině osmnáctého století‘. Ale o tradiční rodině se u nás často mluví jako o něčem, co existovalo snad bez větších změn poměrně donedávna a teprve v posledních desetiletích se to rozpadá.“

V panelové diskusi jsme měli elitní sestavu externích hostů – filosofa Jana Sokola, historičku Milenu Lenderovou, nám všem dobře známou Sašu Uhlovou v roli romistky a socioložku Hanu Šlechtovou. Velmi mě potěšilo, že na mé pozvání kývli všichni, které jsem oslovil. A všichni také hned věděli, o čem chtějí mluvit...

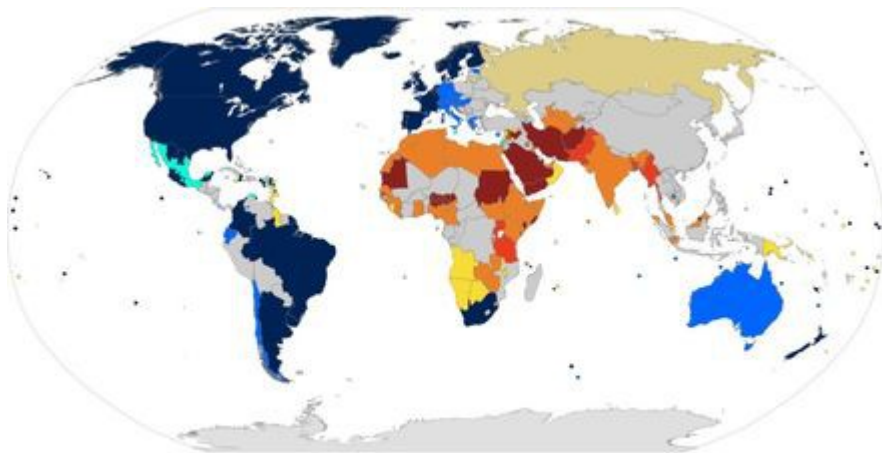
Začnu přesto tím, o čem se tehdy téměř nemluvalo. Nikoho ani nenapadlo, že by tradiční rodina mohla být ohrožena homosexuálními svazky, ani definovat tradiční rodinu v opozici proti rodině homosexuální. Nemyslím, že by téma homoparentálních rodin bylo tabuizováno, spíše při pohledu na celkové trendy není tak významné, jak by se mohlo zdát.

Kromě rodin, kde muž a žena žijí se svými biologicky vlastními dětmi, jsou u nás rodiny s jedním rodičem, rodiny, kde se o děti starají prarodiče, matka a prarodiče, matka se svou matkou, „patchwork“ rodiny, kde děti žijící v jedné rodině mají různé rodiče, adoptivní a pěstounské rodiny, romské velkorodiny, kde děti mají silné vztahy k více příbuzným osobám... a tím šíře spektra nekončí.

Ale například Filip Outrata staví do protikladu rodinu muž-žena-děti, a rodinu žena-žena-děti. Předpokládám, že myslí rodinu dvou žen v lesbickém partnerství. Daleko častější jsou ale rodiny, kde se o děti starají matka a její matka, také dvě ženy. Nad tím se však nikdo nepozastavuje. Kde se bere představa, že zrovna homosexualita a homoparentalita tradiční rodinu ohrožuje? Za celou svou dlouhou kariéru rodinného terapeuta jsem poznal přesně dvě rodiny, kde se rodiče rozešli kvůli homosexuálnímu vztahu jednoho z nich. Zato rodiče, kteří se rozvádějí kvůli heterosexuálnímu paralelnímu vztahu, domácímu násilí nebo alkoholismu potkávám takřka každý týden.

Filipa Outratu neviním z netolerance. Píše, že „je velmi pravděpodobné až jisté, že i tyto modely (jako třeba rodinné konstelace typu žena-žena-děti) vytvoří časem určitou vlastní tradici, se svými pozitivními i negativními stránkami“. Proč ale ze všech variant rodinného soužití vypichuje zrovna rodiny s lesbickým párem?

Poměr k homosexualitě se stal lakmusovým papírkem vztahu k modernitě, jak ukazuje i následující mapa:

Tmavě modře jsou vyznačeny země umožňující homosexuální sňatky (například Norsko, Kanada, Argentina), tmavě červeně naopak země jako Saúdská Arábie, kde homosexuálům hrozí trest smrti. Ilustrace en.wikipedia.org

Pokud se Česká republika bude přibližovat západnímu civilizačnímu okruhu spíše než Rusku, kde homosexuální styk sice trestný není, ale veřejné projevy homosexuální orientace ano, dá se čekat, že u nás budou umožněny jak homosexuální sňatky, tak adopce páry stejného pohlaví.

Legitimizace homosexuálních vztahů je ale jen malou součástí proměn hodnot a tradic, které se snaží rodinný život usměrňovat. Za symbolické datum počátku těchto změn můžeme označit 20. září 1792, kdy Francouzská republika poprvé umožnila rozvod. Většinu prvních žádostí o rozvod podaly ženy. Pozoruhodné je, že mezi možnými důvody rozvodu bylo to, co bychom dnes nazvali domácím násilím, ale nevěra ne.

Proměňují se ženské i mužské role. Nejde jen o ženskou emancipaci, mění se i role otců: ti se ve výchově dětí více angažují a při rozvodu se nechtějí z života dětí vytrahovat. Na pomalém ústupu je nejen rodina patriarchální s mocenskou převahou mužů, ale i rodina matrifokální, kde se vnitřní život rodiny soustřeďuje kolem matky, a ta má k dětem daleko blíže než otec, který je přes svou uznávanou autoritu v rodině fakticky periferní postavou.

Tato struktura ale není ničím odvěkým. V pravěku to jistě nechodilo tak, že by muži lovili mamuty a ženy mezitím utíraly prach v jeskyni. Matrifokální rodina je produktem průmyslové revoluce: v zemědělství pracovaly celé rodiny včetně dětí, později již bylo možné rodinu uživit z jednoho platu, ovšem muži pracovali šest dní v týdnu 12 hodin denně a jejich přítomnost v rodině byla minimální.

Vytrácí se hierarchická autoritativní struktura rodiny, ve které jsou ženy podřízeny mužům, mladší starším a všichni hlavě rodiny. I výchova dětí je méně autoritativní, s dětmi se více diskutuje, méně se jim poroučí a méně se trestají. Za symbolické datum této změny lze označit 31. prosinec 1950,

kdy s koncem platnosti rakouského Všeobecného občanského zákoníku formálně skončil institut hlavy rodiny.

Partnerství je více záležitostí emočního vztahu, a je proto nestabilní. V neuspokojivých manželstvích již lidi neudrží ekonomické faktory, tlak sociálního okolí, náboženské přesvědčení. Mnoho lidí se rozvádí, jiní ani do manželství nevstupují. Stírá se rozdíl mezi manželstvím a nesezdaným soužitím, protože některé páry žijí bez sňatku i s dětmi dlouhodobě, a naopak mnohá manželství nevydrží dlouho. Odděluje se partnerství a rodičovství.

Zvyšuje se citlivost vůči emočním potřebám dětí a snaha společnosti děti chránit před sexuálním zneužíváním, násilím a týráním. Rodí se méně dětí. Není to tím, že by lidé děti nechtěli. Počet celoživotně bezdětných lidí je u nás už dlouho stabilně nízký, mnohem nižší než v první polovině dvacátého století. Lidé děti chtějí, ale stačí jim jedno nebo dvě. Těm se věnují s velkým nasazením sil i prostředků.

Co se vlastně vytrácí?

Mluví se o tom, že se vytrácejí rodinné hodnoty či dokonce hodnoty vůbec, ale já nic takového nevidím. Hodnoty se proměňují a dostávají se do vzájemného rozporu, který má i důsledky, jež nikdo nechce. Jedna věc jsou jistě hodnoty, jiná jejich realizace. Tak tomu bylo i v minulosti. Nemá smysl srovnávat idealizovanou tradiční rodinu v bájně minulosti s realitou dneška. Je třeba srovnávat buď projekt s projektem, nebo realitu s realitou.

Nemyslím si, že by byla „tradiční rodina“ mrtvým projektem. Záleží na tom, jak ji chápeme. Extrémně patriarchálně-matřifokální rodina, jak ji popisují výše, asi životaschopným projektem být přestává, protože dnes již vyhovuje jen mužům, ne už tak ženám a dětem.

Ale po rodině, která je založena na rovnoprávném soužití dvou biologických rodičů s jejich vlastními dětmi, touží daleko více lidí, než kolika se podaří tohoto ideálu dosáhnout. Ti, kterým se to podaří, by se ale neměli vytahovat a označovat jiná rodinná uspořádání za méněcenné varianty, charakterizované hlavně tím, co v nich není.

Filip Outrata ve svém článku o tradicích používá krásnou metaforu tradice jako kotvy a tradice jako klece. Jistě, kotva zaručí, že mořské proudy nezanesou loď z bezpečného přístavu na rozbouřené moře, kde by mohla ztroskotat. Něco mi přece v té metafoře chybí. Smyslem lodi není zůstat na jednom místě: potřebuje nejen kotvu, ale také plachty, vesla či motor, aby se mohla vydat na moře. Třeba i rozbouřené...